

A HUSZADIK SZÁZAD FELADATA A SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY TERÉN.

ÍRTA
FOREL ÁGOSTON

KÜLÖNLENYOMAT A »MUNKÁSÜGYI SZEMLÉ«BŐL.

Ára 40 fillér.

BUDAPEST
PESTI KÖNYVNYOMDA RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG
1910.

Tudvalevőleg a XVI. századdal szűnt meg a középkor. Ez a század a nagy felfedezéseknek és reformoknak százada. Ezekből fejlődött a renaissance. A XVII. században a renaissance folytán egész Európában, de különösen Franciaországban felvirágzott a művészet és a szépirodalom. Ez az irodalom és a művészet százada. Ezek hatása alatt a XVIII. században a felsőbb osztályok hatalma túlteng, a hatalmasak kizsákmányolják a szegényebb néposztályokat és bekövetkezik a borzasztó vég: a francia forradalom és Napoleon.

Mindaddig a tudomány és különösen az orvostudomány úgyszólván csak gyermekéveit élte. Voltak ugyan nagy tudósok és nagy felfedezők, de ezekkel a magasabb rendek, amelyeknek körében a theologia volt az uralkodó tudomány, teljesen mostohán bántak el. A tudósok törekvései magántörekvések voltak, melyeket úgyszólván sportszerűen üzték. »Insectenbestellungen« így nevezi például Rösen könyvét, »A rovarok theológiája« volt a címe Lesser könyvének és »Biblia Naturae« így címezte Svammerdam klasszikus művét. A tudós az egyház alázasat szolgája volt, vagy úgy tett, mintha kutatása és tudományos munkája csak játék volna. Ezt rögtön észre vesszük, ha e kor valamely tudományos értekezését elolvassuk.

Csak a francia forradalom szociális, levegőtisztító vihara adott a tudománynak önérzetet, bátorságot, szabadságot, önállóságot. Gyors egymásutánban következett a XIX. században a természettudományok győzelme, a fizika, a chemia, az anatómia, a fiziológia fejlődése, a sejteknek, mint testünk és minden élő lény alapelemének felfedezése. Ezt csakhamar követte a technika fejlődése, mely azóta hatalmas gyors tempóban meghódította az egész föld felületét, úgy hogy ma ellenlábaink, például az újjeländiak, közelebb esnek hozzánk, mint a szomszéd népek 100 év előtt. Lamarck és Darwin bebizonyították az állatok és növények egymás közötti törökönöságot és az embereknek a magasabb állatoktól való leszármazását. Végül a tudomány mindjobban kikutatja lelkünk orgánumat, agyunkat és bebizonyítja, hogy a pszichológia csak az agy életműködésének beloldala.

A XIX. századot joggal nevezhetjük a tudomány századának és ha azt egy ember nevével akarjuk jellemezni, akkor az nem lesz sem Napóleon, sem Bismarck, hanem Darwin. *Mert a XIX. századnak semmiféle egyénisége nem befolyásolja annyira gondolkodásunkat és annak következményeit, mint Darwin.*

Ezt eleinte nem vették észre és Darwint gúnyolták és gyalázták, de ma mind jobban megismerjük tanainak fontosságát és igazságát, ha nem is fogadjuk el azoknak minden részletét. Természetesen ő sem talált meg mindent, de tanainak alapja, az evolúció megismerésének diadala teljesen uralja gondolkodásunkat és érzésünket és felfogásunkban minduntalan visszatér.

joggal lehet tehát mondani, hogy semmi sem vitte annyira előbbre és magasabbra világ- és életfelfogásunkat, mint Darwin tanainak következményei.

De mindennek a világon vannak árnyoldalai is. A technika és az ipar örült gyorsaságú fejlődése magával hozta a népek óriási anyagi fellendülését és ezáltal nagy mértékben elősegítette a mammon, a fényűzés, az önző élvhajhászás kultuszát. Ezt nem lehet eltagadni. Majdnem odáig jutottunk, hogy az evolúció és a technikai haladás alapján nagyon is megfedekezünk azoknak anyjáról, a tudományról. És ez mindenekelőtt arra bírta bennünket, hogy egyéni értékünket, az egyes egyéniségek bölcsességét túlbecsüljük.

Mint már említettük, elismerjük, hogy az agy az emberi lélek orgánuma, még pedig nemcsak a gondolkodás és megfontolás, hanem az érzés és akarat orgánuma is. Tudvalevőleg nem annyira az ész és tudomány haladása képesíti az egyént nagy tettekre, mindinkább agyunk hajtóereje, az emberekben lakozó érzések. Még a nagyon értelmes ember sem képes sokat elérni, ha nem rendelkezik egyúttal kitartás felett, ha nincsenek egyúttal nemes ethikai érzései, melyek őt arra indítják, hogy értelmességet érvényesítse. Érzés és akarat épügy tulajdonságai az agy működésének, mint a gondolkodás és megfontolás.

Vannak emberek, kik kétségbe vonják, hogy léteznek inferioris fajok is. Ezzel szemben mit látunk a valóságban? Néhány évszázad óta az angolok és más népek azon fáradoznak, hogy a négereket és más vad népeket missziók és más eszközökkel velünk egyenértékű emberekké tegyék. És végül be kellett ismerniök, hogy bár a négerek is bizonyára fejlődőképesek és mindenféle dolgot elsajátíthatnak maguknak, de agyuk mégis inferioris marad és hogy óriási ritkaság számba megy közöttük egy-egy zseniális vonásnak a felfedezése. Mindezen tanítások nem voltak képesek bennük kiváló önálló impulzusokat létesíteni. És ezzel szemben milyen fényes szemlélő-oktatást nyújtanak nekünk 30 év óta a japánok. Azelőtt csak azt tudtuk róluk, hogy elzárva élnek és hogy van saját kultúrájuk. Tudtuk, hogy egész derék emberek, de mindamellert barbároknak tartottuk őket.

Midőn 30-40 év előtt láttuk, hogy a japánok európai, öldöklő szerzőket vásárolnak és tudományos dolgokkal törődnek, embereiket tanulmányútra Európába küldik, egyetemeikre európai professzorokat hívnak meg, azt lehetett hallani : a japánok nagyon jó tanítványok, szorgalmasan tanulnak, de mégis csak utánozni tudnak, saját eszméik nincsenek.

Ha ezzel szemben a renaissance korszakát szemléljük, akkor azt látjuk, hogy a XVI. században is csak utánozták a görögöket és rómaiakat. Racine és Corneille mást nem tettek, mint Sophoklest és Euripidest franciára fordították. Tehát mi is imitátorok voltunk. És az orosz-japán háború után nagy ijedezéssel látta Európa, hogy a japánok nemcsak utánozni, hanem javítani is tudnak, hogy nemcsak le tudják győzni háborúban az oroszokat, hanem sok tekintetben különbek, mint mi vagyunk.

Hogy volna az lehetséges, ha az összes emberi agyak egyenlők volnának? A négereket évszázadok alatt nem tudtuk magasabb színvonalra emelni, míg a japánok 30 év alatt átvették egész kultúránkat, sőt azt némely tekintetben túl is szárnyalták. Ebből csak az következhetik, hogy a japánok agya sokkal különb, mint a négereké, és hogy legalább is olyan, mint a mienk. A chinaiak agya éppen olyan, és véleményem szerint ezek 30-40

év múlva épp olyan messzire lesznek, mint ma a japánok. A fajok és azok agyai tehát különböző fejlődési fokon állanak.

Azt hiszem, hogy nem túlzok, ha azt mondom, hogy Sophokles és Aristoteles munkája teljesen egyenértékű bármely modern nagyság munkájával és hogy ha fel tudnók eleveníteni a régi görögök és rómaiak gyermekeit, ezek épp oly derék tanítványaink volnának, mint saját gyermekeink, vagy mint a japánok és chinaiak.

A tudomány sejtetni enged, hogy agyunk fejlődése az utolsó kétezer évben nem nagyon haladt előre. De ha ez így van, honnét jön az, hogy a mai kultúrnépek annyival többet tudnak, mint kétezer évvel ezelőtt. Talán agyunk a gyakorlat folytán annyira javult, hogy ma többet és derekabbat tudunk végezni, mint a régiek? Van sok ember, aki ezt hiszi, de ez végzetes tévedés. Azt is szokták hangoztatni, hogy néhány generáció múlva a nőknek épp oly agyuk lesz, mint a férfiaknak. Ugyanazon végzetes tévedés. Én nem tartom a nőket velünk férfiakkal szemben semmiféle tekintetben inferiorisoknak, de hogy a nő agyának más tulajdonságai vannak mint a férfi agyának, az bizonyos, a mint bizonyos hogy egy asszonyból száz év múlva sem lesz férfi, vagy megfordítva.

Agyunk a rómaiak és görögök ideje óta nem haladt fejlődésben. A különbség csak abban áll, hogy nekünk rendelkezésünkre áll elődeinknek kész, kijegecesedett szellemi munkája a különféle encyklopédiák alakjában. A könyvekben, kéziratokban, emlékekben, múzeumokban található, kijegecesedett lélek rendelkezésünkre áll és lehetővé teszi, hogy a mai gyermek sokkal kényelmesebben sajátíthatja el a tudománynak tömegét, mint a rómaiak és görögök teheték. Ők mint autodidakták sokkal nehezebben alkothattak, míg nekünk az összes elmúlt századok gondolatai a nagy encyklopédiák útján készen állnak rendelkezésünkre és mindenről vasút és táviró segítségével legrövidebb úton szerezhethünk tudomást. Ez azonban nem bizonyítja egyúttal azt, hogy okosabbak is vagyunk. Tisztán elődeink, őseink okossága az, amit mi élvezünk. Mi csak tetszelgünk abban, hogy magasabb színvonalon állunk, mint ők, pedig mi csak jobban tudjuk értékesíteni az átvett dolgokat. Ebből láthatjuk, hogy agyunk kvalitása semmiesetre sem változott lényegesen, észrevehetően. Ami változott, az nem az, hogy tökéletesebbek lettünk, hanem csak a kultúrának gyümölcse, az összegyűlt enciklopédia lett gazdagabb.

Ezen tény félreismerése mellett és a technikai vívmányok értékének túlbecsülésével teljesen elhanyagoltuk saját belső életünk megfigyelését. Az emberi kultúra óriási mértékben elhanyagolta a fajt. Ennek okai közt első helyen állanak a theologiai dogmák, mik az embereket azon hitben hagyták, hogy ők egész másnemű lények, mint az állatok és növények, hogy ennél fogva az emberi lélek az agytól teljesen független, hogy az elmebetegnek vagy idiótának a lelke épp oly értéket képvisel, mint az egészséges emberé és hogy utódjai a lélek tekintetében nem különbözhetnek az egészséges emberek utódjaitól. A helyes kiválasztás alkalmazását a különféle állatfajoknál nagyon szükségesnek találták, mert az állatoknál minden mechanikai törvények szerint megy és például a fájmeneket igen jól használhatja az emberiség. De az embereknél ezzel nem kell törődni. Ezen felfogás ellen, mely, véleményem szerint, a haladásnak legnagyobb akadálya,

mert a faj tökéletesbítését megakasztja, minden erőnkől küzdenünk kell. Ha a XX. század a szociális egészségügy terén reá váró feladatoknak eleget akar tenni, akkor első sorban a helyes kiválasztás elvének győzelmére kell törekednie.

Még egy szempontra akarok rámutatni. Vannak közöttünk okos és buta emberek, dolgozók és lusták. Ez mindig így volt. De a rendelkezésünkre álló encyklopediak segítségével ma a középszerű ember többet alkothat, mint azelőtt a kiváló. Ezáltal túlbecsüljük alkotásainkat és nem vesszük észre fajunk degenerációját, mely kétségtelenül már nagy dimenziókat öltött. Ebben áll a baj. Más fajok, melyek józanabban Ítélik meg önmagukat, mint mi, egyszerűen elébünk fognak kerülni és minket második helyre fognak szorítani. Ha a sárga fajok ma már képesebbek kultúránkat elsajátítani, akkor 200 év múlva erősebbek lesznek, mint mi és túlszárnyalnak bennünket.

Ha ezt meg akarjuk akadályozni — és ebben látom az előbb mondtak folytán a szociál-hygienikus törekvések alapját — akkor a bajnak okát, a bajnak forrásait kell megszüntetnünk. Tisztába kell, hogy jöjjünk azon tényekkel, melyek a helyes kiválasztást és ezen úton fajunk tökéletesbítését megakadályozzák.

Az utolsó két században nagyon sokat vétettünk a helyes kiválasztás elve ellen anélkül, hogy ez tulajdonképpen öntudatunkra jutott volna. Vétettünk ellene első sorban az által, hogy hosszú és véres háborúban a fiatal, életerős és gyermeknemzésre legalkalmasabb egyéneket a veszthelyre küldtük és ezek mint ágyútöltelék pusztultak el, mielőtt szaporodhattak volna. Sajnos, a kultúrállamok viszonyai ebben a tekintetben még most sem mutatnak javulást és nagy szükség volna — a helyes kiválasztás elvéből kifolyólag is — a viszonyok ezirányú javítására. Másrészt azonban a haladó kultúra mindjobban gondoskodik a különféle betegekről és elfajultakról és az orvosoknak természetesen kötelességükké teszi, hogy ezeken az embereken segítsenek. Ez magával hozza azt, hogy azok az emberek, kik ezen segítség nélkül zsenge gyermekkorukban elpusztultak volna, a fanosodás utáni kort elérik és hogy ezen nemzőképesség tekintetében határozottan kisebb értékű emberanyag — mint például a tüdővészések, a psychopathák, az epileptikusok nagy tömege stb. — a faj szaporodásának műveletében részt vehet. Ez ismét a helyes kiválasztás elvének rovására megy, mert eme silány emberanyag utódai ismét csak újabb egyéni silányságok lehetnek.

Erre a pontra fejtegetéseim keretén belül még bővebben vissza fogok térni.

Hogy a szociálhygienikus törekvéseket teljes jelentőségükben megérthessük, tisztába kell jönnünk továbbá az *ethika* fogalmával, bármennyire hihetnők is első pillanatra azt, hogy ez a kitérés a tárgyhoz nem tartozik.

A mi ethikánk teljesen régi szokások, első sorban theologiai szokások rabbilincseiben senyved és ezért a tiszta ethikát teljesen elhanyagoltuk. Mi az ethika? Érzéseink agyunktól függenek, agyunk minőségétől, annak fejlődésétől, annak működésétől, mely mint már mondtuk, a lelki működésnek felel meg. A lelki működésünk kétféle tulajdonságainkból áll, t. i.

azon tulajdonságainkból, amelyeket csirájukban magunkkal hoztunk a világra, veleszületett tulajdonságainkból, amelyeket elődeinktől örököltünk, továbbá azokból, amelyeket az élet folyamán szereztünk. Ha pedig eltekintünk minden transcendentális dologtól, amelylyel foglalkozni nem akarunk és csak azt tartjuk szemünk előtt, amit megismerni képesek vagyunk, akkor az a kérdés merül fel, hogy mi az ethika mint agyműködés? E tekintetben szem előtt kell tartanunk, hogy az emberek, dacára annak, hogy barbár állati elődeiktől és barbár emberi elődeiktől — tudvalevőleg az emberi ősök a legvérengzőbbek voltak — nem örökölték a legjobb tulajdonságokat, mégis kényszerítve voltak, hogy társaságban éljenek, hogy szociálisan éljenek. A mi agyműködésünkben azonban még mindig megéreződnek ragadozó állati elődeink tulajdonságai. Még most is csak erős kényszer hatása alatt élünk szociálisan, még most is okvetlenül szükségünk van mesterséges törvényhozásra, szükségünk van rendőrségre és csendőrségre, hogy az egyes ember felebarátját meg ne károsítsa.

A társaságban való élés szükségességének kényszere alatt fejlődött az emberekben az a rokonszenvi érzés, melyet szociális érzésnek nevezünk és ezen épült fel az ethika.

Ebből a szempontból tekintve az ethika az emberiség érzése, a szociális érzés nemcsak azon egyes egyének iránt, a kikkel rokonszenvezünk, hanem kiterjesztve az egész emberiségre és abban nyilvánul, hogy *törekszünk az emberiségnek többet adni, mint amennyit tőle kapunk*. Ez rám nézve az ethikának a legegyszerűbb megjelölése. Az ethikai alapon álló ember törekedjék arra, hogy felebarátjának ne ártson, hogy saját személyére nézve minél hasznosabb, minél értékesebb egyén legyen és mint ilyen az emberek összeségének, az emberek közösségének, minél több hasznot hajthasson.

Társadalmunkban számos mesterségesen rendezett dolgot figyelhetünk meg, átvett szokásokat, melyeket ethikusoknak tekintünk és melyek teljességükben és alakjukban éppen ennek ellenkezői. Ha például a chinaiak elnyomorítják lábaikat, akkor ez reájuk nézve vallásos kötelesség, mely teljesen hamis ethikából indul ki. Ez embertelen ethika. Az ethika arra törekedjék, hogy az emberiséget, az utódokat boldoggá tegye. Ez a valódi, igazi, tudományos ethika. Ha az ethikát így fogják fel, ha ebben az irányban ápolják, akkor előmozdítjuk az egyén és az összeség boldogságát.

Vannak emberek, kik szükségét érzik annak, hogy magukat egy egyénért feláldozzák. Ez csak az önzés megmásított formája. Ez a szükséglet csak a saját én átvitele arra a személyre, amelyért fel akarjuk áldozni magunkat. Ez kártékony ethika és ezt különösen a nők figyelmébe ajánlom. A nők különben a rokonszenv érzésében fölötté állanak a férfiaknak, a mint a nők agya a férfiak agyának más tekintetben is felette áll, különösen ami az akaratot és kitartást illeti. Ezzel szemben a férfiakban több az invenció, több az önálló, eredeti gondolat. De ha a férfiak ezeket nyilvánították, akkor rendszerint hiányzik belőlük a kitartás, hogy azokat a társadalom számára ténynyé változtassák és ebben a tekintetben a nőkre nagyon sok teendő vár.

Ez az ethika, ez az emberi ethika úgyszólván identikus a szociális

egészségügygel. A szociális egészségügy arra törekszik, hogy a jövő számára minél egészségesebb, minél boldogabb, minőségileg jobb emberanyagot teremtsen. És mit akar a szociális ethika? Ugyanazt. *A szociális ethika és a szociális egészségügy kiegészítik egymást.*

Mig haladó kultúránk ezen megismerésre jutott, másrészt sok hibát követett el. Sok szociálpolitikai tényező, mely ezelőtt a technikai eszközök hiányában nem fejlődhetett, jelenleg csendben, de annál vézesebben terjeszkedik, mert nem ügyeltünk reá, mert rabjai vagyunk a szokás kultuszának. Ha valamely szokás – és legyen az a legbutább – régi, akkor bálványná válik, mely előtt az emberek leborulnak. A tortúrát hosszú ideig nélkülözhetetlennek tartották és mily nehéz volt a rabszolgaság eltörlése. Régi szokások védelmére mindig találnak új szofizmákat és sajnos, jelenleg is van még egész sora az olyan bálványoknak, melyeket imádunk, bár fajunkat óriási mértékben károsítják.

Ezen bálványok egyike *az alkohol*. Azt hangoztatják, hogy ez nem áll, mert a régiek sokkal többet ittak, mint mi. Ez teljes félreismerése a tényeknek. Biztos, hogy ismerték a bort ősidők óta, de állandóan csak a gazdagoknak volt lehetséges az alkohol mindennapos élvezete, a nagy tömeg csak különös, ünnepélyes alkalmakkor ihatott alkoholt. Igaz, hogy ez alkalmak rendesen orgiákká fajultak, de ezen ünnepélyes alkalom eltelte után a nagy tömeg ismét hosszabb ideig nem jutott alkoholhoz és ezért nem is ismerték a krónikus alkoholizmust, az iszákosságot, hanem csak a heveny alkoholizmust, az alkalmi mámort.

A technika óriási emelkedése hozta magával, hogy ma mindenkinek van alkalma olcsó pénzért és könnyen alkoholhoz jutni. *Az alkohol kultusza általános lett.* Ez a régieknél nem volt. Anélkül, hogy észre vettük, az ivási szokások oly nagy mértékben elterjedtek, mint azt azelőtt nem ismerték. Következménye az, hogy milliók szenvednek az alkohol hatása alatt anélkül, hogy erről tudomásuk volna, hogy milliók szellemi és testi munkaképessége leszállítatik a mindennapi alkoholfogyasztás folytán anélkül, hogy ezt mindjárt észre vennék és hogy az utódok egy nagy része elfajul.

Nem akarok ez alkalommal erre a kérdésre bővebben kiterjeszkedni csak meg akarom jegyezni, hogy a kivételes, egyszeri, nagymennyiségű alkoholfogyasztás, reá következő hosszabb alkoholmentes időszakkal, fajhygienikus szempontból kevésbé vésteljes jelentőséggel bír, mint a mindennapos alkoholélvezet kisebb mennyiségben és csak röviden rá akarok mutatni *Kräpelin* és *Laitinen* kísérleteire, amelyekkel bebizonyították, hogy már kisebb alkoholmennyiség is mennyire befolyásolja magunk és utódaink testi és lelki egészségét, testi és lelki munkaképességét és ellenálló erejét ; csak rá akarok mutatni, hogy az általános alkoholfogyasztás folytán az elmeegógyintézetek és epileptikus intézeteinknek száma nagy mértékben emelkedik, míg a katonai szolgálatra alkalmas egyének száma mindig csökken (Svájcban 50-60%-a a hadköteleseknek nem alkalmas katonai szolgálatra). Mi ennek oka? Megemléttük már a helytelen kiválasztást és ehhez járul az alkohol, mely az egészséges szülők csirasejtjeit megrontja és ezen az alapon oka a faj degenerációjának. Az alkohol okozza azt, hogy az

egyénnek szellemi értéke csökken és hogy a szokványos bűntevők, elmebetegsége és idióták száma emelkedik.

Ha ezt szem előtt tartjuk, akkor önkéntelenül is arra az eredményre jutunk, hogy a szociálhygienikus törekvések egyik legfontosabb része az alkoholnak és minden más narkotikus szernek – mely mint az opium, morfium, kokain stb. az emberiség elfajulásához hozzájárul és szociális veszélyt rejt magában – *teljes kiküszöbölése*.

Ezen szerek tekintetében minden mértékletes élvezet már mértékletelenséget jelent. Szociálhygienikus tekintetben alig van veszélyesebb frázis, mint az úgynevezett mértékletes alkoholfogyasztás ártalmatlanságának kidomborítása. Nem igaz, hogy az ember mindenben mértékletes legyen. Nem szabad mértékletesnek lennünk a gyilkolásban, a lopásban, vagy a vitriolivásban. Ez csak azt akarja bizonyítani, hogy mennyire tarthatatlan a mértékletesség általános elve. Senki sem kételkedhetik, hogy rossz, gonosz munkát végez az, ki bennünket arra int, hogy a szociális munkában maradjunk mértékletesek. Nem szabad ebben mértékletesnek lennünk. Őseink a mi boldogságunkért, a mi javunkért küzdtek és haltak meg, miért ne erőltessük meg mi is magunkat utódaink érdekében. Ennek elmulasztása egyenesen gyávaság volna. Nem szabad félnünk a konvencionális szokásoktól, hanem küzdenünk kell ellenük. Az alkoholizmus dolgában a legveszedelmesebb kerítő a rossz példaadás és minden ember aki, habár mértékletesen is, alkoholt fogyaszt, példaadásával hozzájárul fajunk romlásához, fajunk degenerációjához.

Hogy ez így van, annak fényes bizonyítéka az, hogy az alkoholtöke, az alkoholérdekeltség legfanatikusabb szószólója az úgynevezett alkohol-mértékletességnek, mert tudja, hogy ennek hangoztatása az alkoholfogyasztás emeléséhez vezet, tehát ahhoz a célhoz, amelyet az alkoholérdekeltség, a melyet az alkoholtöke szem előtt tart.¹ Ez ellen kell teljes erőnkől küzdenünk. A másik bálvány, a melyhez a mai társadalom imádkozik, a *mammon*.

A technikának ama fejlődése és haladása, mely magával hozta az alkohol kultuszának óriási elterjedését, egyúttal arra bírta a mezőgazdaságot, ipart és kereskedelmet, hogy az emberek ezreit és millióit, mint csordaállatokat kizsákmányolják. A régi idők rabszolgaságát embertelennek nevezzük és joggal elítéljük. És mit látunk a mai társadalomban? Az emberek nagy tömegét, kik éveken át éhbér mellett bányákban és gyárakban dolgoznak és úgyszólván nem látják a napvilágot, csak azért, hogy legyen jó világításunk, hogy legyen vasúti közlekedésünk, hogy legyenek szép ruháink stb. stb. A mammon kultuszának elterjedése kétféle elfajulást hozott létre. Egyrészt a proletariátus elfajulását, túlcsigázott munka és nyomor folytán, másrészt a kapitalisták, a gazdagok elfajulását, tunyaság és élvhajhászás folytán. Az egyik oldalon férfiak és nők reggeltől estig robotolnak és ennél fogva testileg és szellemileg hanyatlanak, míg a másik oldalon kizsákmányolóik a pénzük által rendelkezésükre álló élvezetekkel teszik tönkre magukat. Ezek- tarthatatlan állapotok! Az embereknek nagy része minden gon-

¹) Érdekes megemlíteni, hogy éppen az utolsó napokban nálunk a bortermelők szövetsége alapított *országos mértékletességi egyesületet*. Magyarország alkoholizmusát a borfogyasztás emelésével akarják megszüntetni.

dolatával és törekvésével csak a gyors meggazdagodást hajhássza és ennek a következménye a semmittevés és az élvezetekben való elmerülés.

Ezen csak úgy lehetne segíteni, ha az embereket arra a belátásra bírják, hogy a munka szükséges, hasznos és egészséges, mert ma úgyszólván mindenki gyűlöli a munkát, mindenki csak kényszerből dolgozik és ha ez a kényszer megszűnik, akkor megszűnik az illető dolgozni is. Ha ez a felfogás megváltoznék, akkor az emberek másképp élnének és másképp cselekednének.

Nem tartom magam hívatottnak, hogy ezen fejtegetések részleteibe bocsátkozzam és röviden csak azt akarom mondani, hogy kötelességünk ezen károk megszüntetésén is dolgozni és arra törekedni és azért küzdeni, hogy minden ember – tekintet nélkül arra, vajjon munkáját magasabbnak vagy alacsonyabbnak taksáljuk – egyúttal élvezhesse munkájának gyümölcseit, úgy hogy életmódja és életviszonyai tényleg emberi életmódnak feleljenek meg. *Ez nem csak szükséges, hanem lehetséges is.*

Igen fontosak a szociális egészségügy szempontjából a *nemi élet* jelenségei. A szerelmet és a nemi életet úgyszólván teljesen korrumpálták az alkohol és a mammon. A jelenkor nemi élete nagyrészt undok vásár és kezdve a legalacsonyabb rendű prostituálttól, egészen a legelegánsabb cocotteig és nem kevésbé a pénzházasságig, mindannyian meghurcolják a szerelmet a korrupció posványában. Hangoztatnom kell, hogy a pénz- és érdekházasságot egyenértékűnek tartom a prostitúcióval és nem kevésbé visszatetsző és szájalomra méltó az az európai aristokrata, ki kopott családi címerét egy amerikai milliárdör leányának pénzével újból bearanyozza, mint azok a szerencsétlen teremtések, akik az utcán, a gázlámpák fényében testüket áruba bocsátják.

A prostituáltak a nemi betegségek terjesztői és ezen az alapon okozói az elfajulásnak és megakasztói a helyes kiválasztás lehetőségének.

Szembe kell szállnunk a prostitúció intézményével, küzdenünk kell a prostitúció ellen, de nem állami elismeréssel, rendszabályozással és büntetéssel, az úgynevezett reglementációval, hanem az által, hogy a prostitúciónak az okait kutatjuk és ezeket igyekezünk megszüntetni. És ha a prostitúció okait kutatjuk, első sorban, mire bukkanunk? Annyira hatalmába kerített minket a pénz utáni vágy, annyira célpontja ez minden törekvésünknek, hogy még a családi életet, annak megalapításának lehetőségét, annak lefolyását és körülményeit is csak a pénz irányozza. Ha egy 25 éves fiatal ember, aki rendszerint a legerősebb nemi vágyak hatása alatt áll, családot akar alapítani, akkor az az esetek túlnyomó nagy többségében anyagi okokból lehetetlen. Még rosszabbak a viszonyok a fiatal leányoknál. Az emberek mindig később és később jutnak a házassághoz és a férfiaknak nagy része csak akkor gondolhat a családalapításra és az utódlásra, mikor haja megöszült és legjobb férfierejét prostituáltaknál elpazarolta. Ez magától értődődőleg ismét leszállítja az utódok kvalitását.

Mindenképen lehetővé kell tenni a fiatal embereknek a család alapítását oly korban, amikor a nemi vágyak rajtuk legerősebben uralkodnak. Ha az anyagi viszonyok nem engedik a gyermeknemzést, akkor a fiatalokat ebben az irányban fel kell világosítani és meg kell nekik magyarázni,

hogy mindaddig, a míg anyagi helyzetük nem javul, gyermekeik ne legyenek. A prostitúció elleni küzdelemnek leghatalmasabb támasza és segítője a korai házasságok lehetősége és ezáltal megszüntetése azon korrupciónak, mely jelenleg a nemi élet terén minden irányban mutatkozik és mely egyrészt magában véve megakadályozza az egészséges gyermeknemzést, másrészt a nemi betegségek terjesztésével a degenerációnak hatalmas tényezője.

A nemi élet kérdésénél ismét vissza kell térnünk a helyes emberi kiválasztásra, *az eugenetikára*.

Ha egy epileptikus leány, kinek állapota orvosi fáradozás folytán szerencsésen javult, belészeret egy rachitikus, tüdővész szülőktől származó férfiba és ez szerelmét viszonozza, akkor borzadnunk kell azoktól az utódoktól, akik eme két embernek szerelmi egyesüléséből származnak. És ha az ember ismeri a proletariátus viszonyait, akkor azt fogja találni, hogy az ilyen házasságok és egyesülések nem mennek ritkaság számba. Természetesen legegyszerűbb volna, de egyszersmind legkegyetlenebb is, ha ezen egyéneknek teljesen megtiltanák a házasságot, illetőleg az egyesülést. Ez nagyon kényelmes álláspont, de amilyen kényelmes, ép oly kegyetlen, brutális, igazságtalan és nem vezet célhoz. A nemi vágyak és a nemi ösztön hatása alatt az embereket semmiféle büntetés, semmiféle fenyegetés nem fogja visszatartani a nemi élettől és az utódok elfajulása nem fog csökkenni. A dolog úgy tűnik fel, mintha itt dilemma előtt állnánk. Vagy kegyetlen igazságtalanságot követelünk, vagy pedig hozzájárulunk az utódok elfajulásához. És ebből a dilemmából nem volna kivezető út? Véleményem szerint igenis van ilyen, és ha azt a mai felfogás erkölcstelennek is tartja, ez alapján véve nem az. Vannak szereink, amelyekkel a gyermeknemzést rendezhetjük, szabályozhatjuk és melyekkel azokat az egyéneket, akiknél beteg, elfajult utódokra kellene számítanunk, abba a helyzetbe hozhatjuk, hogy az utódok létesítését megakadályozzák.

Ezek a szerek nemcsak elfajult, beteg egyéneknél volnának alkalmazandók. Alkalmazandók volnának azoknál a házaspároknál is, amelyeknél az anyagi viszonyok nem engedik meg egyelőre a gyermekek nemzését. És alkalmazandók volnának több más esetben is. Tegyük fel például, hogy egy házaspárnál, ahol az asszony 24, a férfi 30 éves, az asszony több éven át évenként megszülte gyermekét és ennek folytán egészségi állapota olyan, hogy orvosa okvetlenül szükségesnek tartja, hogy legalább két évig ne legyen gyermeke. Ha esetleg fog akadni olyan férj is, ki ezen idő alatt teljesen tartózkodni fog minden nemi érintkezéstől, az bizonyos, hogy a legnagyobb része a férjeknek ezt nem fogja megtenni, amint ezt tőlük a legtöbb esetben kívánni nem is lehet. Ezek a férjek erős nemi vágyaik hatása alatt vagy más nővel fognak viszonyt kezdeni, miáltal fel fogják kelteni az asszony féltékenységét, és meg fogják bontani házasságuk összhangját. És ez még a jobb eset, mert a legtöbb esetben a legkényelmesebb megoldáshoz, a prostitúcióhoz fognak fordulni és így a maguk részéről újból hozzájárulnak a nemi betegségek terjesztéséhez.

E fölött hallgatagon elsiklik a mai társadalom, sőt ezt erkölcsösnek tartja és ennek az alapján a család szentsége jelszavának hangoztatásával megállapítja a prostitúció létjogosultságát.

Ha az ember ezzel szemben hangoztatja a fogamzást megakadályozó

szerek használatát, amelyek a föntjelzett károkat és visszasságokat határozatosan megakadályozhatnák, akkor a társadalom az erkölcsösség köpenyegébe burkolózik és úgy ezen, valamint a nemi életre vonatkozó minden ügynek nyílt tárgyalását és ajánlását erkölcstelennek, botrányosnak, a ledérséget előmozdítóknak mondja.

Senki sem tagadja, hogy a ledér emberek első sorban ezeket a szereket a maguk számára, a maguk előnyére fel fogják használni. Nos, én részemről nem tartom szerencsétlenségnek, ha a ledér emberek nem szaporodnak. A derék, tisztességes ember, aki rokonszenvézés felett rendelkezik, megkívánja a gyermeket, örül neki és így nem kell félni az emberiséget a pusztulástól. Egyelőre egyáltalán nem kell félnünk attól, hogy az emberiség kihál, – ha hangoztatják is, hogy például Franciaországban a népesedés fogy. Megengedem, hogy az e feletti panaszok jogosultak, ha az emberiséget csak a kellő számú ágyútöltelék szempontjából Ítéljük meg. Nagyjában véve azonban az emberiség szaporodása mennyiség szempontjából teljesen kielégítő, de nem az minőség szempontjából és nagyon is elérkezett az az idő, hogy inkább a minőségre, mint a mennyiségre nézzünk.

Ebben a tekintetben pedig a fogamzást megakadályozó szerek teljesen nélkülözhetetlenek. Világosítsuk fel az embereket. Első sorban a beteg embereket, kiknek egészséges utódokra kilátásuk nincsen, hogy használják ezeket a szereket az utódlás megakadályozására és ha ők hangoztatják jogosult vágyaikat gyermek iránt, akkor tanácsoljuk nekik, hogy inkább fogadjanak örökbe más, egészséges szülőktől származó gyermeket, kinek szülei elhaltak, vagy a gyermekkel nem törődnek. Ilyen gyermek ezrével található és ilyen tetteivel az illető házaspár az emberiség javát mozdítja elő, míg ha maguk nemzenének gyermeket, ez csak az utódok kvalitásának rovására menne.

Azért említettem fel e példákat, mert nem vagyok barátja az ez irányú szigorú törvényeknek. Nem helyeslem a törvényeket és hatósági intézkedéseket a házasság megakadályozására kóros embereknél, mert mint már említettem, nemcsak kegyetleneknek tartom őket, hanem céltalanoknak is. Nincs szükség ezekre a durvaságokra. Csak fel kell világosítani az embereket és meg kell szűnnie annak a nevetséges felfogásnak, hogy ezen felvilágosításokat erkölcsteleneknek tartják.

Azt is szokták mondani, hogy a fogamzást akadályozó szerek erkölcstelenek, mert nem tartoznak testünkhöz. Éppen olyan joggal lehetne ezt ráfogni a szemüvegre is. Azt is mondják, hogy ezek a szerek nem természetesek, hanem mesterségesek. Az emberiség ilyen mesterséges dolgok nélkül el nem tudna lenni. A ruházat, a hajvágás, a beretválás, a műfog stb. mind mesterséges és még sem tudjuk nélkülözni. Ne felejtjük el, hogy minden művészetünk, kultúránk minden terméke is mesterséges; a sport és a torna is mesterséges és mégis gyakorolni kell, mert egészséges, hasznos termékei a kultúrának. Arra törekedjünk, hogy mindazt, ami fajunkra nézve ártalmas, a kultúra élősdijeit, kiküszöböljük. Azonban mind azt, ami a fajt javítja, a kultúrát előmozdítja, azt gyakoroljuk és tenyésztjük. Ezeket a kérdéseket csak frázisokkal elintézni nem lehet. Eklektikusoknak kell lennünk, a jót felhasználni, a rosszat elutasítani. Az előítéle-

tektől pedig szabadulnunk kell. Folyton küzdenünk kell az előítéletek ellen és nem fáradozhatunk eléggé, hogy az előítéleteket megszüntessük.

Nem fejezhetem be a nemi kérdés tárgyalását anélkül, hogy a nőkérdést röviden ne érintsem. Már említettem, hogy a férfi és a nő nem egyenlő. Hozzá teszem még, hogy nem vagyok barátja annak a nőemancipációnak, amely csak arra törekszik, hogy a nő minél jobban hasonlítson a férfihez, például az által, hogy cilindert visel. A nő maradjon nő, mert nemcsak más a teste, hanem a lelke is más, mint a férfinek. De vajjon látjuk-e valahol a természetben, hogy a hímek a nőtényeket, bármennyire is különböznek tőlük, rabszolgáikká tették és másféle jogokat állapítottak meg számukra, mint a maguk számára? Ezt csak az emberek tették. Mi joga tagadjuk meg a nőktől, akik az emberiség számára legalább is ugyanannyi munkát végeznek, mint a férfiak, azt, hogy az államháztartásba, politikai és társadalmi szervezeteinkbe beleszóljanak és szavazzanak. Ez semmi más, mint a férfiak részéről a nyers izomerővel való visszaélés. És ez nemcsak a szavazati jogra, hanem a nők felszabadításának minden ágára vonatkozik. Mennyit kellett küzdenünk, míg a nőket az egyetemi tanulmányokhoz bocsátották. Magam tevékeny részt vettem ezen küzdelemben és hangoztattam, hogy vagy egyenértékűek a nők velünk az orvosi és jogi tanulmányok folytatásában is, akkor egyenesen gazemberek vagyunk és visszaélünk hatalmunkkal, ha nem engedjük meg nekik ezen tanulmányaik folytatását és ezen hivatás gyakorlását, vagy nem egyenértékűek, nem képesek ezen tanulmányokkal megküzdeni, akkor nincs okunk tőlük félni. Szabad verseny minden téren. A barbárságnak maradéka, hogy a nőknek nem adjuk meg a szavazati jogot és ezt a szociálhygienikus törekvések szempontjából is fontosnak tartom, mert csak a nő teljes egyenjogúsításával fognak megnyílni számára az élethivatás minden ágai és véleményem szerint a prostitúció ellen küzdők előtt ez igen fontos és nem mellőzhető szempont.

Igen fontos szociál-hygienikus feladat az *iskola reformja* is. Okvetlenül meg kell szüntetnünk a túlságos gyámkodást a gyermek felett. Valóságos önkényuralom uralkodik a gyermek felett jelenleg, még pedig úgy az iskolában a tanítói, mint a családban a szülői hatalom részéről. Az atyai hatalom valamikor egész a halálbüntetés kiszabásáig ment. Ez szerencsére megszűnt, de mindennek dacára az még most is igen nagy és nem ritkán élnek vissza ezzel a hatalommal. A gyermekvédelem egyike a legfontosabb szociál-hygienikus feladatoknak. De nemcsak abban az értelemben, hogy az elhagyatott gyerekekről gondoskodjunk, hanem hogy minden gyermeknek a sorsát tartsuk szem előtt azáltal, hogy az iskolákban uralkodó szellemet alaposan reformáljuk. Ez a reform odairányuljon, hogy a tanító ne legyen mestere, uralkodója, porkolábja a gyermeknek, ellenkezőleg. Ő nem a gyermekvilág ura, hanem a gyermekvilág szolgája, a gyermekvilág barátja, aki első sorban ismerje a gyermek pszichológiáját.

Arra kell törekednünk, hogy a gyermekek örömmel járjanak az iskolába és ne tekintsék a tanítót ellenségüknek. Ebben a tekintetben csak megemlítem a »Landerziehungsheim« nevű intézeteket, melyeket legelőször Angliában létesítettek és amelyek jelenleg már Németországban, Svájcban és Ausztriában is léteznek. Ezekben az intézetekben a gyermekek individuális

tektől pedig szabadulnunk kell. Folyton küzdenünk kell az előítéletek ellen és nem fáradozhatunk eléggé, hogy az előítéleteket megszüntessük.

Nem fejezhetem be a nemi kérdés tárgyalását anélkül, hogy a nőkérdést röviden ne érintsem. Már említettem, hogy a férfi és a nő nem egyenlő. Hozzá teszem még, hogy nem vagyok barátja annak a nőemancipációnak, amely csak arra törekszik, hogy a nő minél jobban hasonlítson a férfihez, például az által, hogy cilindert visel. A nő maradjon nő, mert nemcsak más a teste, hanem a lelke is más, mint a férfinek. De vájjon látjuk-e valahol a természetben, hogy a hímek a nőtényeket, bármennyire is különböznek tőlük, rabszolgáikká tették és másféle jogokat állapítottak meg számukra, mint a maguk számára? Ezt csak az emberek tették. Mi jogon tagadjuk meg a nőktől, akik az emberiség számára legalább is ugyanannyi munkát végeznek, mint a férfiak, azt, hogy az államháztartásba, politikai és társadalmi szervezeteinkbe beleszóljanak és szavazzanak. Ez semmi más, mint a férfiak részéről a nyers izomerővel való visszaélés. És ez nemcsak a szavazati jogra, hanem a nők felszabadításának minden ágára vonatkozik. Mennyit kellett küzdenünk, míg a nőket az egyetemi tanulmányokhoz bocsátották. Magam tevékeny részt vettem ezen küzdelemben és hangoztattam, hogy vagy egyenértékűek a nők velünk az orvosi és jogi tanulmányok folytatásában is, akkor egyenesen gazemberek vagyunk és visszaélünk hatalmunkkal, ha nem engedjük meg nekik ezen tanulmányaik folytatását és ezen hivatás gyakorlását, vagy nem egyenértékűek, nem képesek ezen tanulmányokkal megküzdeni, akkor nincs okunk tőlük félni.

Szabad verseny minden téren. A barbárságnak maradéka, hogy a nőknek nem adjuk meg a szavazati jogot és ezt a szociálhygienikus törekvések szempontjából is fontosnak tartom, mert csak a nő teljes egyenjogúsításával fognak megnyílni számára az élethivatás minden ágai és véleményem szerint a prostitúció ellen küzdők előtt ez igen fontos és nem mellőzhető szempont.

Igen fontos szociál-hygienikus feladat az *iskola reformja* is. Okvetlenül meg kell szüntetnünk a túlságos gyámkodást a gyermek felett. Valóságos önkényuralom uralkodik a gyermek felett jelenleg, még pedig úgy az iskolában a tanítói, mint a családban a szülői hatalom részéről. Az atyai hatalom valamikor egész a halálbüntetés kiszabásáig ment. Ez szerencsére megszűnt, de mindennek dacára az még most is igen nagy és nem ritkán élnek vissza ezzel a hatalommal. A gyermekvédelem egyike a legfontosabb szociál-hygienikus feladatoknak. De nemcsak abban az értelemben, hogy az elhagyatott gyerekekről gondoskodjunk, hanem hogy minden gyermeknek a sorsát tartsuk szem előtt azáltal, hogy az iskolákban uralkodó szellemet alaposan reformáljuk. Ez a reform odairányuljon, hogy a tanító ne legyen mestere, uralkodója, porkolábja a gyermeknek, ellenkezőleg. Ő nem a gyermekvilág ura, hanem a gyermekvilág szolgája, a gyermekvilág barátja, aki első sorban ismerje a gyermek pszichológiáját.

Arra kell törekednünk, hogy a gyermekek örömmel járjanak az iskolába és ne tekintsék a tanítót ellenségüknek. Ebben a tekintetben csak megemlítem a »Landerziehungsheim« nevű intézeteket, melyeket legelőször Angliában létesítettek és amelyek jelenleg már Németországban, Svájcban és Ausztriában is léteznek. Ezekben az intézetekben a gyermekek individuális

nevelését gyakorolják, tekintettel vannak a gyermek akaratára és érzéseire, tekintettel vannak úgy a testi, mint a lelki fejlődésre és első sorban a tanító és tanítványok közötti bizalmas viszonyra. Ugyanazon gyermek, ki a régi rendszerű iskolában szerencsétlennek érezte magát, a tanulást valami borzasztónak tekintette, ebben az iskolában teljesen megváltozott és szívesen járt az iskolába. Szükséges tehát az iskoláknak alapos reformja, természetesen a tanítóság kiválasztásának és a merev, pedáns programoknak megváltoztatásával.

Ezzel a reformmal kapcsolatban egy másik feladat is megoldandó és ez *a felnőttek oktatása*. A népet fel kell világosítanunk, oktatnunk. A művelt embernek kötelessége tudását, tudományát a néppel is közölni. Eme cél elérésére pedig népházakat kell alapítani, amint azokat Angliában, Belgiumban, Dániában már létesítettek, amelyekben a munkás tovább képezheti magát. Tapasztalatból mondhatom, hogy az semmiféle akadályba sem ütközik. Lehetségessé tettem például, hogy Lausanneban a legegyszerűbb munkások a lelki működés komplikált folyamatait 10 órás kurzusban megérték. És a tudomány minden ágával ugyanezt érhetjük el. Ezáltal a munkásokat a gondolkodásra szoktatjuk, a nép műveltségét emeljük és hozzájárulunk ahhoz, hogy a nép a szociál-hygienikus tanokat megértse és alkalmazza.

Csak általános szempontokból akartam vázolni a XX. század szociál-hygienikus feladatait, anélkül, hogy a szociális egészségügy fontos részletkérdéseit, a népbetegségek, a hivatásos betegségek leküzdését, a lakáskérdés, munkaidő szabályozásának kérdését stb. stb. érintettem volna.

Megismétlem, hogy az akadémikus műveltséggel bírók kötelessége a jövőt az ecsetelt értelemben előkészíteni és nem szűkkeblű és konzervatív osztálypolitikát csinálni. A tanító és a tanár, az orvos és a természetbúvár, a jogász, a művész és a technikus menjen a nép közé, közölje tudását és tudományát egyszerű és érthető módon a néppel, igyekezzék azt egyszerű, barátságos modorával magához vonzani és nyújtson segítséget a munkásság szociális követeléseinek kivívásában. De nem szabad amellettnél nagyobbá válnunk és ne tekintsük önmagunkat magasabbnak, hanem csak olyanak, kinek az élet többet nyújtott és ki ennél fogva köteles másoknak többet nyújtani. Tapasztalni fogjuk, hogy a néptől nagyon sokat tanulhatunk

így minden ember, a művelt és a műveletlen megtalálja boldogságát és jobb jövőnek nézhetünk elébe.